

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון כ"ב – פרשת ויקהל תשפ"ו

מהדורת אלו

ריבוי אזהרות השבת וסמיכותן לציווי המשכן כנגד שלשה עיקרים שיש בשבת

ולכך שקולה שבת כנגד כל המצוות, לפי שעל ידי שלומדים בה מגיעים ממנה אל כל המצוות. ולכך הקפידה תורה שגם דעתו ומחשבתו יהיו פנויים לגמרי ממצחכות וטוידות ממלאכתו, ושיהיה בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, כדי שיהיו ליבו ודעתו פנויים לעסק התורה, וגם עיקר זה שהשבת מתייחדת לעסק התורה יש בו שני חלקים: א. מהצד הגשמי, שובתים מכל מלאכה ופנויים במנוחת הנפש. ב. מהצד הרוחני, שיום השבת קדוש ומסוגל להשיג את לימוד התורה והמצוות בדרגות נעלות ביותר, והוא מקור הברכה והקדושה.

העיקר השלישי שיש בשבת הוא, הרמוז בעולם הבא, יום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים, ועל זה אמרו (ברכות נז): שהשבת היא אחד משישים מעולם הבא, כשהמכוון הוא, שכל ימי האדם בעולם הזה הם בדוגמת ששת ימי המעשה, והתכלית היא להגיע ליום השביעי שהוא העולם הבא ולהתענג על זיוה' כשכר על העבודה בימיו בעולם הזה, ועל זה אמרו חז"ל (ע"ז ג): מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ומי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת. על ענין זה צריך לזרז את האדם מאד לעבוד כל ימי חייו כדי שישגי את כל האגודות הטובות לעולם הבא, לכך הזהירה התורה פעמים רבות ששת ימים תעשה מלאכתך, לרמוז על ענין ההכנה בעולם הזה לזכות לעולם הבא.

בכך יתבאר היטב לשונות הפסוקים בפרשת כי תשא אודות אזהרת השבת, שפתח ואמר 'את שבתותי תשמור' לפי שהכוונה לשלשה עיקרי ענייני השבתות, שבת בראשית לחיזוק האמונה בחידוש העולם ובכח ה' לעשות כרצונו כביציאת מצרים, השבת לחיזוק לימוד התורה וקיום המצוות, והשבת שהיא זכר לעולם הבא, ולאחר מכן חזרה התורה ופירטה שלש פעמים את אזהרות השבת, כנגד שלש שבתות אלו, ואחר כך חזרה ואמרה 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת' וגו', לסכם שוב את שלשת ענייני השבת התלויים זה בזה, שעל ידי שישמרו השבת באמונה בחידוש העולם וכח ה', ויעסקו בתורה ויקיימו המצוות יזכו לעולם הבא. ועל שלש שבתות אלו תיקנו חכמים לומר בתפילת שחרית של שבת 'ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים'.

הטעם שסמכה התורה את אזהרת השבת לבניית המשכן הוא מפני שצורת המשכן מכוון כנגד העולם, כשם שהעולם מחולק לשלשה חלקים, עולם המלאכים, עולם הגלגלים והמזלות, ועולם התחתון, כך היו במשכן שלשה מחיצות, קדש הקדשים, ההיכל, והחצר. וכשם שהשבת מורה על חידוש העולם וקיום המצוות והעולם הבא, כך גם במשכן רמוזים שלשה עניינים אלו, כשהיריעות הדומות לגלגלי השמים רומזות על חידוש העולם, והשולחן והמנורה על קיום המצוות, והארון על התכלית של השגת העולם הבא על ידי עסק התורה.

עקידת יצחק שער נה

ה. עוד יש להבין בטעם מצות השבת, שבעשרת הדברות שנאמרו בפרשת יתרו נאמר הטעם (כ יא) 'כי ששית ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי על פני ברא ה' את יום השבת וינקדושהו', ואילו בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן נאמר (דברים ה טו) 'זכרת כי עבד היית בברך מצרים ויצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על פני צד ה' אלהיך לעשות את יום השבת'.

ו. כמו כן יש להבין מדוע בפרשת יתרו נאמר 'זכור', ואילו בפרשת ואתחנן נאמר 'שמור'.

נראה לברר, שבמצות השבת ישנם שלשה עניינים עיקריים. העיקר הראשון הוא ענין האמונה, והוא כולל שני חלקים, כדי להבין זאת יש להקדים ולשאול, שמאחר והשבת היא זכר למעשה בראשית, לכאורה עיקר המצוה צריכה להיות לעבוד ששה ימים, שבוה נזכר שה' ברא את כל הבריאה ששה ימים, שהרי במה שנח ביום השביעי אין היכר לכאורה לכך שה' ברא את כל העולם בששה ימים, שהרי גם אם לא בראם בששה ימים היה נח ביום השביעי.

אלא ביאור הענין הוא, שבכך שובתים ביום השביעי, מראים שה' שבת ביום השביעי מהבריאה של יש מאין, שה' המציא את כל הבריאה בששת הימים, וביום השביעי הוא נח מחידוש הבריאה, אבל להמציא יש מיש, לא פסק ה' מעולם, וגם בשבת הוא מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, וזהו שנאמר בפרשת ויכולו (בראשית ב ג) 'כי בו שבת מקל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות', שבשבת ה' שבת ממלאכה שברא לעשות, כלומר שיצר את היש מהאין המוחלט, ולכך שובתים בשבת להורות שבששה ימים ברא ה' את כל העולם מאפס, ומבריאה זו הוא נח בשבת.

אכן השבת ניתנה לישראל ללמד שני עניינים: א. אמונת חידוש העולם. ב. שהכח והיכולת ביד ה' לעשות בעולם כרצונו, וזהו זכר ליציאת מצרים, שהיינו עבדים לפרעה וה' הוציאנו לחירות, שני העניינים הללו הם כנגד שני חלקים שיש במצות שבת, האחד הוא מצד האדם, שינוח ולא יעשה כל מלאכה, והשני הוא מצד המלאכה שלא תיעשה על ידי האדם, החלק שמצד האדם הוא זכר למעשה בראשית, והוא כדי שהאדם ינפוש וינוח ויהא לו פנאי להתבונן בגדלות הבורא שחידש העולם מאין, והחלק שמצד המלאכה, הוא זכר ליציאת מצרים, ששם היו ישראל משועבדים למלאכה, ובשבת אינם עושים מלאכה.

אמנם שני החלקים תלויים זה בזה, שבציווי האדם לנוח כלול גם שלא יעשה מלאכה על ידו, ובציווי שלא תעשה מלאכה על ידו כלול גם שינוח, אבל יש שתי סיבות לדבר, מצד האדם ומצד המלאכה, זהו הביאור לכך שבדברות ראשונות נאמר 'זכור', שהוא ציווי על האדם שינוח, וטעם הדבר נאמר 'כי ששת ימים עשה ה'', והוא זכר למעשה בראשית, ובדברות אחרונות נאמר 'שמור' שישמר האדם מלעשות את המלאכות, והוא זכר ליציאת מצרים.

העיקר השני שיש בשבת הוא, שהיא ניתנה כדי שיהיו פנויים לפחות יום אחד בשבוע כדי שיעסקו בו בתורה,

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אהם. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת (שמות לה, א-ג)

בפרשה זו הקהיל משה את העם כדי לצוותם על מעשה המשכן, על התרומה והנדבה למשכן, ועל בניית המשכן וכליו, וכהקדמה לענין המשכן מזהיר משה את ישראל על שמירת השבת. אמנם לפי פשטות הפסוקים פירושו חז"ל 'הכוונה, לומר שגם בניית המשכן לא תהא דוחה שבת, ולכך הזהירם לשמור את השבת גם בעת בניית המשכן, וכפי שפירשו רש"י והרמב"ן, אבל משמעות הפסוקים היא, שיש שייכות בין מצות השבת לעשיית המשכן, ויש להבין מהו הענין הנוסף שיש שייכות בין השבת למשכן.

סמיכות זו בין אזהרת השבת לעשיית המשכן, לא נאמרה בפרשתנו לראשונה, אלא כבר בפרשת כי תשא, לאחר שגמר ה' לצוות את משה על כל ענייני המשכן ועשיית הקטורת ושמן המשחה ומיניו בצלאל ואהליאב לבניית המשכן וכליו, נאמרו חמשה פסוקים (לא ג-ז) בהם הזהיר ה' על השבת כמה פעמים, 'אך את שבתתי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדרתיכם וגו'. ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחולליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונקרתה הנפש ההוא מקרב עמיה. ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה' כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת. ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם. ביני וביני בני ישראל את הוא לעולם וגו'. וגם שם יש להבין מדוע הסמיכה התורה את האזהרות הרבות על השבת לציווי מלאכת המשכן.

מלבד שאלה זו, יש לשאול ולהעיר עוד שש הערות בענין מצות השבת האמורה בפסוקים אלו, ובשאר מקומות:

- מדוע חזרה התורה והזהירה אזהרות רבות כל כך יחדיו על ענין השבת.
- מדוע נאמר 'את שבתותי תשמרו' בלשון רבים, הלא השבת הוא יום אחד בלבד בכל שבוע, ואם כן היה לו לומר 'את שבת תשמור', וכפי שנאמר בהמשך הפסוק 'כי אות היא ביני וביניכם' ולא נאמר 'כי אות המה ביני וביניכם'.
- מדוע אמר 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', ולא אמרם בפעם אחת 'ושמרו בני ישראל לעשות את השבת'.
- יש להבין מדוע במקומות רבים שציוותה התורה על השבת, הוסיפה התורה להזכיר את העבודה בשבת הימים, והלא מצות השבת היא רק לשבות ביום השביעי, ולשם מה חוזרת התורה ומזכירה לעבוד ששה ימים, עד שמשמע שיש בזה ציווי ואזהרה לעבוד ששה ימים. אמנם על הנאמר בפרשתנו 'ששת ימים תעשה מלאכה' לא קשה, כיון שמדובר על מלאכת המשכן, ובוה ודאי יש מצוה לעשות המלאכה כל ששה ימים, אבל בשאר מקומות יש להבין מדוע חוזרת התורה על ענין זה.